

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่าง ๆ เกิดขึ้นแต่ละปี นับเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สังคมไทยกำลังเผชิญหน้าอยู่ ซึ่งความจริงแล้วนั้นมิใช่แสดงถึงความล้มเหลวของการสาธารณสุขแต่อย่างใด แต่แสดงถึงความล้มเหลวทางการศึกษาต่างหาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าจะคิดกันว่าประชาชนคนไทยเกือบทุกคนเคยเรียนวิชาสุขศึกษามาแล้วทั้งสิ้น

ถ้าจะพิจารณาบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในด้านการพัฒนาสุขภาพ จะเห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันที่มีบทบาทโดยตรงต่อการสร้างเสริมพฤติกรรมขั้นพื้นฐานของเด็กไทย วิชาสุขศึกษาได้ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรตั้งแต่การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2475 จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งนับเป็นเวลามากกว่าครึ่งศตวรรษแล้ว แต่เนื่องจากกระบวนการทางการศึกษาในอดีตที่ผ่านมา เป็นผลทำให้สภาพการเรียนการสอนมุ่งเน้นแต่พฤติกรรมทางด้านความรู้มากจนเกินไป ตรงกันข้ามกับพฤติกรรมเจตคติและการปฏิบัติที่ขาดความเอาใจใส่กันเท่าที่ควร รวมทั้งการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนต่าง ๆ ยังทำกันไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยทำให้พฤติกรรมสุขภาพทั้งทางด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติของเด็กไทยไม่สมบูรณ์เพียงพอ จึงได้ส่งผลต่อการสาธารณสุขของประเทศชาติดังกล่าว (สุชาติ โสณประยูร, 2528, หน้า 91 – 96)

ตามหลักการศึกษาที่ว่าด้วยการจัดและบริหารโรงเรียนแล้ว สุขศึกษาในโรงเรียนหมายถึง การจัดโอกาสทางการเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพให้แก่นักเรียนทุกคน เพื่อให้ นักเรียนทุกคนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพทั้งทางด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม อันจะเป็นผลทำให้นักเรียนมีสุขภาพดีได้ในที่สุด โดยการนำเอากิจกรรมทั้งสามด้านซึ่งได้แก่ การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ การจัดบริการสุขภาพ และการสอนสุขศึกษามานบูรณาการเข้าด้วยกัน ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่าโครงการสุขภาพหรือโปรแกรมสุขภาพใน

โรงเรียน และจากการประเมินโครงการสุขภาพในโรงเรียนหลายโครงการทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาในประเทศไทยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า โครงการสุขภาพในโรงเรียนยังขาดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ซึ่งอาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายสาเหตุเป็นต้นว่า นโยบายของผู้บริหาร การมองเห็นและให้ความสำคัญต่อโครงการสุขภาพของผู้บริหาร การขาดครูสุขศึกษาและพยาบาลที่มีคุณภาพในโรงเรียน ขวัญกำลังใจและความตั้งใจของครูสุขศึกษาประจำโรงเรียน การให้ความสำคัญต่อสุขภาพของโรงเรียนอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าการให้ความสำคัญด้านอื่น ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ อ้างใน ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2540, หน้า 155)

จากการศึกษาของกรมพลศึกษาพบว่า มีร้อยละที่ต่ำมากของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่ศึกษาที่ระบุว่า ได้ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ รับประทานอาหารเช้าและอาหารกลางวันที่เหมาะสม ตื่นนอนเป็นประจำ เหตุผลหรืออุปสรรคในการที่ไม่ได้ปฏิบัติพฤติกรรมดังกล่าวคือ การขาดความสนใจต่อสุขภาพของตนเอง นิสัยดั้งเดิม การขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ความเชื่อ ค่านิยม ความยากจน การขาดการสนับสนุนจากพ่อแม่และครู (กรมพลศึกษา อ้างใน ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2540) นอกจากนี้ผลการสำรวจภาวะสุขภาพของนักเรียนระดับประถมศึกษาในชนบทจากภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยแพทย์หญิงนงลักษณ์ กิริติบุตร และคณะพบว่านักเรียนป่วยเป็นโรคต่าง ๆ คือ ฟันผุร้อยละ 56.23 เหวร้อยละ 9.31 โรคผิวหนังติดเชื้อร้อยละ 8.72 โรคระบบทางเดินหายใจส่วนบนร้อยละ 8.59 ขาดสารอาหารร้อยละ 4.24 โรคผิวหนังอื่น ๆ ร้อยละ 3.57 เหนืออวัยวะร้อยละ 0.13 ในการแก้ปัญหาการเป็นโรคต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าให้การรักษาแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่ได้รับผลการเพราะเมื่อหายจากโรคแล้ว หากปฏิบัติไม่ถูกต้องอาจกลับมาเป็นโรคนั้น ๆ อีก และมีโอกาสที่จะแพร่โรคติดต่อกันได้อย่างไม่สิ้นสุด ดังนั้นครูผู้สอนสุขศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ควรมีบทบาทในการสอนสุขศึกษาเพื่อส่งเสริมความเข้าใจ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องแก่นักเรียนในเรื่องปัญหาเหล่านี้เป็นพิเศษ โดยคำนึงถึงการวางแผนการสอน วิธีการสอนสุขศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจจึงสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติและแก้ปัญหานั้นได้ (กองอนามัยโรงเรียน อ้างใน สุภาพ กลีบบัว, 2528, หน้า 85-86) ซึ่งสอดคล้องกับการที่แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ที่กำหนดให้มีการปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดย

1. ผู้สอนปรับวิธีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการคิดอย่างมีระบบและมีเหตุผล มุ่งให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ แสวงหาความรู้และรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งรู้จักทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะพื้นฐานของการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพของสมาชิกสังคม

2. ผู้สอนจัดวิธีการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายในรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและเงื่อนไขของท้องถิ่น

3. เชื่อมโยงวิธีการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชากับสภาพปัญหาและประสบการณ์ในชีวิตจริง

4. สถาบันการศึกษาเสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมเพื่อส่งผลต่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ

(คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 25-26)

ตามปรัชญาการเรียนรู้ตามหลักสูตรประถมศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถสร้างความรู้เองจากการคิดและการปฏิบัติจนเกิดปัญญา โดยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ซึ่งนับเป็นยุทธศาสตร์ที่ค่อนข้างจะเหมาะกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพราะจะช่วยให้ให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองในกระบวนการคิด วิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ แต่ยังขาดการขยายผลให้โรงเรียนทั่วประเทศนำไปปฏิบัติ ทำให้การปฏิบัติการในระดับโรงเรียนไม่ค่อยส่งผลถึงนักเรียน ประกอบกับครูผู้สอนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาของการจัดการศึกษาแบบใหม่นี้ จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนให้เกิดศักยภาพในการเรียนรู้ตามที่ต้องการได้ ดังนั้นหากโรงเรียนมีความตื่นตัวที่จะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาดังกล่าว

บุคลากรในโรงเรียนโดยเฉพาะครูผู้สอนจึงต้องค้นหารูปแบบการเรียนการสอนที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนด้วยตนเอง และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ การวางแผนแก้ไข และลงมือปฏิบัติ ตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้เหล่านั้น ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน

ผู้วิจัยในฐานะที่ทำงานเป็นครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้พบปัญหาด้านสุขภาพอนามัยที่เกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อตัวนักเรียนโดยตรงคือ มีการเจ็บป่วยบ่อย โดยโรคที่พบส่วนใหญ่จะเป็นโรคที่เกิดจากสาเหตุของการมีอนามัยส่วนบุคคลที่ไม่เหมาะสม เช่น เหา โรคเหียงและฟัน โรคผิวหนัง และภาวะการบกพร่องทางโภชนาการ ปัญหาเหล่านี้ยังส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนอีกด้วย คือ เด็กขาดเรียนหรือมาเรียนโดยมีสุขภาพไม่ดี ทำให้ไม่มีความพร้อมในการเรียน นอกจากนั้นโรคที่เด็กเจ็บป่วยยังสามารถติดต่อไปสู่เพื่อนในชั้นเรียนและครูประจำชั้นอีกด้วย แนวทางหนึ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหานี้จึงน่าจะเป็นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง โดยผ่านกระบวนการเรียนวิชา สุขศึกษาในโรงเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง จะช่วยให้ผู้เรียนมีการรับรู้ในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อในความสามารถของตนเองสูงขึ้น และจะเป็นผลในการเปลี่ยนแปลงระดับกลุ่มและสังคมอีกด้วย

ตามแนวความคิดนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการจัดการเรียนการสอนสุขศึกษาในแนวทางใหม่ โดยการบูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ การคิด วิเคราะห์ และเน้นกระบวนการเรียนแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนและบุคคลากรที่เกี่ยวข้องด้วย การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ได้แนวทางใหม่ในการจัดการเรียนการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนต่อไป

#### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและปัญหาสุขภาพของนักเรียน
2. เพื่อวิเคราะห์และพัฒนาการเรียนการสอนสุขศึกษาที่บูรณาการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียน
3. เพื่อประเมินผลสภาพการส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาสุขภาพอนามัยในชีวิตประจำวัน

### ผลที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้แนวทางในการจัดชุดศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา
2. ได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน
3. นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในชั้นเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

### ขอบเขตการวิจัย

#### 1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ศึกษา คือ โรงเรียนป่าบงห้วยฮ่าง หมู่ที่ 10 ตำบล สันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนนี้ประกอบด้วยนักเรียนทั้งที่เป็นชาวเขาและนักเรียนพื้นที่ราบและมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เพราะการเรียนการสอนชุดศึกษานี้เน้นแต่ความรู้โดยครูเป็นผู้สอนทำให้นักเรียนขาดความตระหนัก ขาดความรู้ความเข้าใจ และทักษะที่ดีในการดูแลสุขภาพของตน จึงไม่มีการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

#### 2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ สภาพสิ่งแวดล้อมและปัญหาสุขภาพอนามัยที่นักเรียนกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน

2.2 วิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชุดศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อหาช่องทางที่จะนำไปพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

2.3 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามรูปแบบการบูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความรู้ ความตระหนัก ความเข้าใจ และการปฏิบัติตนในชั้นเรียนแบบมีส่วนร่วมของนักเรียน โดยมุ่งไปสู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันด้วย การที่จะให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนดังนี้